

RP 42/2023 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 21 och 47 § i lagen om statsandel för kommunal basservice

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att lagen om statsandel för kommunal basservice ändras så att statsandelsprocenten för kommunal basservice sänks med 0,17 procentenheter. Statsandelen föreslås från ingången av 2024 vara 21,92 procent och kommunernas självfinansieringsandel 78,08 procent.

Vid ändringen av statsandelsprocenten har som minskning beaktats 0,24 procentenheter i anknytning till den minskning som motsvarar 1 procentenhet av indexhöjningen av statsandelen för basservicen enligt regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering. År 2024 är indexhöjningen av statsandelen för basservicen 2,2 procent och den därav följande ökningen av statsandelen cirka 52,8 miljoner euro. Sänkningen av statsandelsprocenten till följd av den minskning motsvarande en procentenhet av indexhöjningen minskar statsandelen för basservicen med 24 miljoner euro 2024.

I den föreslagna ändringen av statsandelsprocenten har som tillägg beaktats 0,07 procentenheter i anknytning till fullgörandet av nya och mera omfattande åligganden så att statsandelsprocenten är 100. Som förändringar i åliggandena har beaktats engagerande arbete i skolgemenskapen (4,667 miljoner euro), utvidgningen av läroplikten (0,5 miljoner euro) och ökningen av undervisningen i B1-språket med en årsveckotimme (4,135 miljoner euro) samt jämställdhets- och likabehandlingsplanerna inom småbarnspedagogiken (-0,251 miljoner euro).

I den paragraf om rättelse av räknefel som finns i lagen om statsandel för kommunal basservice föreslås dessutom preciseringar genom vilka det förfarande som ska iakttas vid rättelse av fel och bestämmelsernas förhållande till de allmänna bestämmelserna i förvaltningslagen förtydligas.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2024 och avses bli behandlad i samband med den.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft den 1 januari 2024.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL.....	1
MOTIVERING	3
1 Bakgrund och beredning.....	3
1.1 Bakgrund.....	3
1.2 Beredning.....	3
2 Nuläge och bedömning av nuläget.....	3
2.1 Statsandelar, statsandelsprocent och justering av kostnadsfördelningen	3
2.2 Tidsbegränsade minskningar och ökningar av statsandelen 2023.....	5
2.3 Förfarandet som gäller rättelse av räknefel	6
3 Förslagen och deras konsekvenser.....	8
3.1 Förslagen och motiveringen till dem.....	8
3.1.1 Statsandelsprocent och tidsbegränsade minskningar och ökningar av statsandelen ..	8
3.1.2 Precisering av bestämmelsen om rättelse av räknefel.....	9
3.2 De huvudsakliga konsekvenserna	10
3.2.1 Statsandelsprocenten.....	10
3.2.2 Minskningar och ökningar av statsandelen	10
3.2.3 Statsandelarna för basservicen 2024	11
3.2.4 Precisering av bestämmelsen om rättelse av räknefel.....	11
4 Ikraftträdande.....	11
5 Förhållande till budgetpropositionen	11
6 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning	12
LAGFÖRSLAG	14
Lag om ändring av 21 och 47 § i lagen om statsandel för kommunal basservice.....	14
BILAGA	16
PARALLELTEXT	16
Lag om ändring av 21 och 47 § i lagen om statsandel för kommunal basservice.....	16

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

Bestämmelserna om statsandelen för kommunal basservice har reviderats i samband med reformen av social- och hälsovården och räddningsväsendet. Den nya lagen om statsandel för kommunal basservice (618/2021) trädde i kraft den 1 januari 2023. Genom lagen upphävdes lagen om statsandel för kommunal basservice (1704/2009), som gällde till utgången av 2022.

I samband med reformen överfördes ansvaret för att ordna social- och hälsovårdstjänster och räddningsväsendets tjänster från kommunerna till välfärdsområdena, vilket innebar att 5,36 miljarder euro överfördes från statsandelen för basservicen till välfärdsområdenas finansiering. Samtidigt ändrades grunderna för bestämmande av statsandelen så att systemet motsvarar de åligganden som blir kvar hos kommunerna och åliggandenas kostnadsstruktur. Som nya bestämmningsfaktorer till systemet fogades tilläggsdelen för främjande av välfärd och hälsa samt tilläggsandelen för ökat invånarantal. Dessutom ändrades sättet att beräkna tilläggsdelen för fjärrort.

Bestämmelser om statsandelsprocenten för kommunal basservice samt om tidsbegränsade minskningar och ökning av statsandelen utfärdas årligen genom en ändring av lagen om statsandel för kommunal basservice. I denna proposition ingår förslag till statsandelsprocenten för kommunal basservice för 2024. Statsandelen för basservicen ska 2024 inte bli föremål för särskilt föreskrivna tidsbegränsade minskningar eller ökning. Bestämmelser om grundpriserna för de kalkylerade kostnaderna för statsandelen och tilläggsdelarna utfärdas årligen genom förordning av statsrådet.

1.2 Beredning

Propositionen har beretts vid finansministeriet. Den har behandlats i delegationen för kommunal ekonomi och kommunalförvaltning.

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Statsandelar, statsandelsprocent och justering av kostnadsfördelningen

Den nya lag om statsandel för kommunal basservice, som trädde i kraft vid ingången av 2023, motsvarar i sak huvudsakligen lagen om statsandel för kommunal basservice, som gällde till utgången av 2022, med undantag för de statsandelsåligganden och bestämmningsfaktorer för finansieringen som ändrats till följd av reformen av social- och hälsovården och räddningsväsendet.

I lagen föreskrivs det om den statsandel som beviljas kommunerna för driftskostnader i fråga om sådana statsandelsåligganden som räknas upp i lagens 1 § 1 mom.

Enligt 5 § 1 mom. i lagen används som grunder för beräkning av statsandelen för kommunal basservice (statsandelsgrunder) de kalkylerade kostnaderna för statsandelsåliggandena och de i 13–17 § avsedda grunderna för bestämmande av kommunens tilläggsdelar för fjärrort, på basis av självförsörjningsgrad i fråga om arbetsplatser, för främjande av välfärd och hälsa, för ökat invånarantal samt för kommun inom samernas hembygdsområde.

De kalkylerade kostnaderna för statsandelen för kommunal basservice fås enligt 6 § 1 mom. i lagen genom addition av de produkter som fås när grundpriserna, angivna enligt åldersklass, multipliceras med antalet invånare i kommunen i respektive åldersklass. Till den på så sätt erhållna summan läggs kommunens kalkylerade kostnader som fastställts på grundval av arbetslöshet, inslaget av personer med främmande språk som modersmål, tvåspråkighet, karaktär av skärgård, befolkningstäthet och utbildningsbakgrund.

Enligt 5 § 2 mom. beviljas kommunen i statsandel för kostnaderna för ordnande av de statsandelsåligganden som avses i 1 § ett belopp som fås när de kalkylerade kostnader som bestäms enligt 6–12 § adderas och kommunens självfinansieringsandel enligt 21 § dras av från summan. Till det belopp som fås på detta sätt läggs de i 13–17 § avsedda tilläggsdelarna för fjärrort, på basis av självförsörjningsgrad i fråga om arbetsplatser, för främjande av välfärd och hälsa, för ökat invånarantal samt för kommun inom samernas hembygdsområde.

Grundpriserna för de kalkylerade kostnader som avses i 6–12 § fastställs i enlighet med 19 § i lagen om statsandel för kommunal basservice och grundpriserna för de tilläggsdelar som avses i 13–17 § fastställs i enlighet med 20 § i den lagen årligen för det följande finansåret genom förordning av statsrådet. Vid fastställandet av grundpriserna för de kalkylerade kostnaderna beaktas uppskattade förändringar i statsandelsåliggandenas omfattning och art, uppskattade förändringar i kostnadsnivån samt de justeringar som årligen görs för justering av kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna. Vid fastställandet av grundpriserna för tilläggsdelarna beaktas uppskattade förändringar i kostnadsnivån.

I 21 § i lagen om statsandel för kommunal basservice finns det bestämmelser om statsandelsprocent och kommunens självfinansieringsandel. Enligt 1 mom. i den paragrafen är kommunernas statsandel av de kalkylerade kostnaderna 22,09 procent (statsandelsprocent) och kommunernas självfinansieringsandel 77,91 procent 2023. Enligt 2 mom. är statsandelen för nya och mera omfattande statsandelsåligganden 100 procent av de kalkylerade kostnaderna för nya och mera omfattande åligganden, om inte åliggandena minskas i motsvarande utsträckning.

Statsandelsprocenten anger kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna när det gäller finansieringen av basservicen på nationell nivå. Självfinansieringsandelen per invånare är lika stor i alla kommuner. Kommunens självfinansieringsandel per invånare fås genom att från summan av alla kommuners kalkylerade kostnader enligt 6–12 § dra av en andel som beräknats i enlighet med statsandelsprocenten och dividera det erhållna beloppet med antalet invånare i landet. Kommunens självfinansieringsandel beräknas genom att den per invånare bestämda självfinansieringsandelen multipliceras med kommunens invånarantal.

I 22 § föreskrivs det om beaktande av förändringar i åliggandena och i kostnadsnivån. En förändring i omfattningen eller arten av statsandelsåliggandena beaktas om den följer av en lag eller förordning som gäller statsandelsåliggandet i fråga, av sådana föreskrifter från en statlig myndighet som grundar sig på lag eller förordning eller av statsbudgeten. Förändringen i kostnadsnivån bestäms enligt det prisindex för basservicen som det utfärdas närmare bestämmelser om genom förordning av statsrådet.

Vid justeringen av kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna justeras enligt 23 § 1 mom. de kalkylerade kostnaderna, grundpriserna och finansieringen i enlighet med de faktiska kostnaderna och den i 21 § angivna statsandelsprocenten. Vid justeringen av kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna justeras enligt 23 § 2 mom. på riksnivå som en helhet de grundpriser som ligger till grund för de kalkylerade kostnader som avses i 6–12 §. Dessutom justeras sådan finansiering som det föreskrivs om i 11 och 29 § i lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet (1705/2009) till de delar som anges i momentet. Enligt 23

§ 4 mom. deltar staten i de kalkylerade kostnaderna med den procentandel som anges i 21 §. I statsandelsprocenten beaktas den ovan avsedda finansieringen enligt lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet.

I 5 mom. konstateras det att grundpriserna och finansieringen fastställs och bestämmelser om statsandelsprocenten utfärdas för varje finansår. Även kostnadsfördelningen justeras årligen. Enligt lagens övergångsbestämmelser (59 §) görs justeringen av kostnadsfördelningen dock efter lagens ikraftträdande, första gången först i fråga om finansåret 2025. Detta beror på att kommunernas kostnadsunderlag förändras till följd av reformen av social- och hälsovården och räddningsväsendet. Kostnadsunderlaget, som grundar sig på de uppgifter för 2021 och 2022 som ska justeras 2023 och 2024, omfattar fortfarande kommunernas åligganden inom social- och hälsovården och räddningsväsendet, och kan inte jämföras med kommunernas åligganden efter reformen och kostnaderna för dem.

Enligt 25 § 1 mom. används vid justeringen av kostnadsfördelningen de uppgifter om kommunernas ekonomi som Statskontoret har samlat in och sådan information om kostnader för förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen som Utbildningsstyrelsen har samlat in. Vid justering av kostnadsfördelningen används enligt 2 mom. uppgifterna om de faktiska kostnaderna för det år som föregick finansåret med två år. Vid justeringen av kostnadsfördelningen 2025 används således uppgifterna om de faktiska kostnaderna för 2023. Paragrafens 2 mom. har ändrats genom lagen om ändring av lagen om statsandel för kommunal basservice (701/2022), som stadfästes sommaren 2022, så att om uppgifter för det år som föregick finansåret med två år inte finns tillgängliga, används till denna del de senaste uppgifter som erhållits före nämnda tidpunkt. Ändringen beror på att alla ovannämnda uppgifter som Utbildningsstyrelsen har samlat in om kostnaderna för förskoleundervisning och grundläggande utbildning inte finns tillgängliga med två års fördröjning, vilket innebär att det till vissa delar kan bli nödvändigt att använda uppgifter för det år som föregick finansåret med tre år.

Lagens 5 kap. innehåller bestämmelser om minskningar och ökningsar av statsandelen. Dessa är höjning av statsandelen enligt prövning (27 §) och minskning som gäller finansiering till en privat anordnare av grundläggande utbildning för inledande av verksamhet (28 §), där det belopp som motsvarar den totala finansieringen dras av från statsandelarna till alla kommuner så att det är lika stort per invånare i alla kommuner. I 29 § föreskrivs det om minskning av statsandelen för kommunal basservice med det belopp av grundläggande utkomststöd som betalats till kommunen. Lagens 5 kap. innehåller också bestämmelser om inrättandet av välfärdsområden och begränsningen av de ekonomiska konsekvenserna av överföringen av organiseringsansvaret 2023 (30 §) och om med den ovannämnda reformen anknuten utjämning av ändringen i statsandelssystemet (31 §). I 32 § föreskrivs det dessutom om tidsbegränsade minskningar och ökningsar av statsandelen till kommunerna.

I lagens 6 kap. föreskrivs det om ersättning för förlorade skatteinkomster som föranleds av ändringar i beskattningsgrunderna, och denna ersättning betalas till kommunerna i samband med statsandelen från ett separat moment (28.90.35).

2.2 Tidsbegränsade minskningar och ökningsar av statsandelen 2023

I 32 § i lagen om statsandel för kommunal basservice föreskrivs det om tidsbegränsade minskningar och ökningsar av statsandelen till kommunerna. Avsikten är att årligen utfärda bestämmelser om dem i samband med budgetpropositionen.

År 2023 dras från statsandelen för kommunal basservice av 0,18 euro per invånare för minskningen av utgifterna för pensionsstödet till långtidsarbetslösa och 0,36 euro per invånare i anknytning till slopandet av incitamentssystemet för digitalisering i kommunerna.

2.3 Förfarandet som gäller rättelse av räknefel

Bestämmelser om rättelse av räknefel

Enligt 47 § i lagen om statsandel för kommunal basservice kan finansministeriet självt eller på ansökan rätta räknefel i beslut och uppgifter som avses i denna lag.

I motiveringen till den paragrafen (RP 241/2020 rd, s. 921) sägs det att paragrafen motsvarar 50 § i lagen om statsandel för kommunal basservice (1704/2009) som gällde till utgången av 2022. Enligt motiveringen till 50 § i den lagen (RP 174/2009 rd, s. 106) avviker det i paragrafen föreslagna förfarandet om rättelse av räknefel från det som i 51 § i förvaltningslagen (434/2003) sägs om rättelse av skrivfel på så sätt att det gäller också annat än beslut och det inte förutsätts att räknefelet är uppenbara. Dessutom kan fel som förekommer i ett beslut rättas, även om rättelsen leder till ett resultat som är oskäligt för en part och felet inte har föranletts av partens eget förfarande. Med stöd av bestämmelsen är det möjligt att rätta räknefel i såväl statsandelsbeslut som beslut om utjämning av statsandelen på basis av skatteinkomsterna. Dessutom är det möjligt att rätta räknefel i beslut om hemkommunsersättning och i den förteckning över utbetalningar som finansministeriet översänder till Servicecentret för statens ekonomi- och personalförvaltning. I motiveringen sägs det ytterligare att bestämmelsen är nödvändig eftersom uträkningen av kommunernas statsandel kräver många räkneoperationer som utförs på förhållandevis kort tid. Detta ökar felmöjligheten.

I 48 § i lagen föreskrivs det om betalning av utebliven förmån. I paragrafens 1 mom. sägs det att om det efter den i 51 § angivna tiden för framställande av begäran om omprövning framkommer uppgifter som inte tidigare har varit kända, och kommunen på grund av detta inte har fått sådan statsandel som den enligt lag hade haft rätt till, ska det uteblivna beloppet betalas till kommunen. På beloppet ska det betalas en årlig ränta enligt 3 § 2 mom. i räntelagen (633/1982) från ingången av den månad då statsandelen borde ha betalats. Det konstateras i 2 mom. att om den uteblivna förmånen har liten betydelse och utgifterna för betalningen av den inte skulle stå i proportion till sakens ekonomiska betydelse, betalas förmånen dock inte. Finansministeriet får enligt 3 mom. besluta att en utebliven förmån betalas senare i samband med utbetalningen av följande statsandel.

I 49 § i lagen föreskrivs det om återbetalning av grundlös förmån. Det sägs i paragrafens 1 mom. att om en kommun utan grund har fått statsandel enligt lagen, ska finansministeriet bestämma att det överbetalda beloppet ska återbetalas. På det belopp som återbetalas tas det ut en årlig ränta enligt 3 § 2 mom. i räntelagen räknat från ingången av den månad under vilken statsandelen eller hemkommunsersättningen har betalats. I 2 mom. fastställs det att om den förmån som ska återbetalas är liten eller om det ska anses vara oskäligt att kräva återbetalning eller ta ut ränta, behöver det inte bestämmas att förmånen ska återbetalas. Finansministeriet får enligt 3 mom. besluta att en förmån som ska återbetalas avdras senare i samband med utbetalningen av följande statsandel.

I 51 § i lagen sägs det att om en kommun är missnöjd med ett beslut som gäller beviljande av statsandel, höjning av statsandelen enligt prövning, ersättning för förlorade skatteinkomster som föranlets av ändringar i beskattningsgrunderna eller beloppet av hemkommunsersättningens grunddel, har kommunen rätt att inom tre månader från delfäendet av beslutet begära omprövning hos den myndighet som fattat beslutet. Bestämmelser om begäran om omprövning finns i

förvaltningslagen. Bestämmelser om överklagande finns i 52 § i lagen om statsandel för kommunal basservice.

I förvaltningslagen finns det separata bestämmelser om rättelse av sakfel (50 §) och om rättelse av skrivfel (51 §). Enligt 1 mom. i 50 § om rättelse av sakfel kan en myndighet undanröja ett oriktigt beslut som den har fattat och avgöra saken på nytt, om

- 1) beslutet grundar sig på en klart oriktig eller bristfällig utredning,
- 2) beslutet grundar sig på uppenbart oriktig tillämpning av lag,
- 3) det har skett ett fel i förfarandet när beslutet fattades, eller
- 4) det har tillkommit sådan ny utredning i saken som väsentligt kan påverka beslutet.

Enligt paragrafens 2 mom. får i situationer som avses i 1 mom. 1–3 punkten beslutet rättas till en parts fördel eller nackdel. Rättelse till en parts nackdel förutsätter att parten samtycker till rättelsen. Samtycke behövs dock inte, om felet är uppenbart och det har orsakats av partens eget förfarande. I fall som avses i 1 mom. 4 punkten får fel rättas endast till partens fördel.

Enligt 1 mom. i förvaltningslagens 51 § om rättelse av skrivfel ska en myndighet rätta uppenbara skriv- eller räknefel eller andra jämförbara klara fel i sitt beslut. Ett fel får dock enligt 2 mom. inte rättas, om rättelsen leder till ett resultat som är oskäligt för en part och felet inte har föranletts av partens förfarande.

Bestämmelser om inledande och behandling av rättelseärenden finns i 52 § i förvaltningslagen. Enligt 1 mom. i den paragrafen behandlar en myndighet ett rättelseärende på eget initiativ eller på en parts yrkande. Initiativet ska tas eller yrkandet på rättelse av ett fel framställas inom fem år från det att beslutet fattades. För att ett sakfel ska kunna rättas krävs det enligt 2 mom. att ärendet behandlas på nytt och att det ges ett nytt beslut i ärendet. Ett skrivfel rättas genom att den expedition som innehåller felet ersätts med en rättad. Innan ett skrivfel rättas ska en part ges tillfälle att bli hörd, om det inte är onödigt. Angående rättelse av ett sak- eller skrivfel ska enligt 3 mom. anteckning göras i det ursprungliga beslutets liggarexemplar eller i myndighetens informationssystem. En part ska ges en rättad eller ny expedition utan avgift.

Förvaltningslagens 53 § innehåller kompletterande bestämmelser om rättelseförfarandet. När en myndighet handlägger en rättelse av ett sak- eller skrivfel kan den enligt 1 mom. i den paragrafen förbjuda verkställigheten av beslutet tills vidare eller bestämma att den ska avbrytas. I 2 mom. fastställs det att om omprövning har begärts eller om ändring har sökts i ett beslut i vilket ett sak- eller skrivfel ska rättas eller om ett särskilt föreskrivet förfarande är anhängigt beträffande beslutet, ska den myndighet hos vilken omprövning begärts eller ändring sökts eller där förfarandet är anhängigt underrättas om att ärendet som gäller rättelse av fel har tagits upp till behandling och tillställas beslutet i ärendet. Behandlingen av ett rättelseärende påverkar inte besvärstiden eller någon annan frist. Ett beslut genom vilket en myndighet har avslagit ett yrkande på rättelse av fel får enligt 3 mom. inte överklagas genom besvär.

Bedömning av bestämmelserna om rättelse av räknefel

Den 47 § som finns i lagen om statsandel för kommunal basservice är en specialbestämmelse i förhållande till de allmänna bestämmelser om rättelse av skriv- och räknefel som finns i förvaltningslagen, och bestämmelsen ska därför tillämpas i första hand. Bestämmelsen är inte förenad med motsvarande förutsättningar som de som det föreskrivs om i förvaltningslagen och som gäller rättelse av uppenbara skriv- eller räknefel eller andra jämförbara klara fel (51 §) eller rättelse av sakfel (50 §) vad gäller till exempel rättelse av fel till en parts nackdel. Avsikten är att klara fel ska kunna rättas snabbt och genom ett smidigt förfarande i situationer där felen

påverkar kommunernas statsandelar. Den terminologi som på finska används i paragrafen är dock felaktig, eftersom det är fråga om ett förfarande som gäller rättelse av fel och inte om ett omprövningsförfarande. På basis av paragrafen är det också oklart till vilka delar de bestämmelser om rättelse av fel i beslut som finns i 8 kap. i förvaltningslagen ska tillämpas. Det är skäl att bestämmelserna preciseras till dessa delar.

Om det under finansåret upptäcks felaktigheter i statsandelsbesluten, kan i första hand bestämmelserna om rättelse av fel tillämpas. Då kan kommunens statsandelsbeslut och de utbetalningsuppgifter som lämnats till Servicecentret för statens ekonomi- och personalförvaltning ändras mitt under finansåret. Den finansiering som betalas till kommunen under hela året ligger således på rätt nivå, och bestämmelserna om betalning av utebliven förmån eller återbetalning av grundlös förmån behöver inte tillämpas. En ändring av en enskild kommuns statsandel kan också inverka på andra kommuners statsandelar. En sådan situation kan uppkomma till exempel om det fel som ska rättas hänför sig till de kostnader i anslutning till överföringen av finansieringen för reformen av social- och hälsovården och räddningsväsendet som överförs från kommunerna till välfärdsområdena och därigenom till beräkningen av utjämningselementen för statsandelen för den basservice som reformen omfattar. Det har i praktiken upptäckts att till exempel de serviceklassspecifika kostnadsuppgifter för 2021 som kommunerna meddelat till Statskontoret innehåller ett stor antal eventuella felaktigheter. Inverkan på de andra kommunernas statsandelar är i en sådan situation i allmänhet ringa med tanke på en enskild kommun, men kan vara betydande på riksnivå. Det är därför motiverat att vid behov göra rättelser i fråga om alla de kommuner som direkt eller indirekt har påverkats av felet i fråga. Kommunens statsandelsutbetalning omfattar ersättningar för förlorade skatteinkomster som föranleds av ändringar i beskattningsgrunderna, hemkommunsersättningar samt statsandelar som avses i lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet och lagen om fritt bildningsarbete och annan finansiering.

3 Förslagen och deras konsekvenser

3.1 Förslagen och motiveringen till dem

3.1.1 Statsandelsprocent och tidsbegränsade minskningar och ökningsar av statsandelen

I propositionen föreslås det att 21 § 1 mom. i lagen om statsandel för kommunal basservice ändras så att statsandelsprocenten för kommunal basservice 2024 är 21,92 procent. Statsandelsprocenten beräknas sjunka med 0,17 procentenheter från 2023, då den var 22,09 procent. På motsvarande sätt föreslås det att kommunernas självfinansieringsandel 2024 är 78,08 procent av de kalkylerade kostnaderna för statsandelsåligganden (1388,75 euro per invånare).

Vid ändringen av statsandelsprocenten har som tillägg beaktats 0,07 procentenheter i anslutning till genomförandet av nya och mera omfattande åligganden så att statsandelen är 100 procent. Kommunernas nya och mera omfattande åligganden ökar statsandelen med sammanlagt cirka 9 miljoner euro 2024. Dimensioneringen av statsandelen 2024 påverkas av följande förändringar i åliggandena: engagerande arbete i skolgemenskapen (cirka 4,7 miljoner euro), utvidgningen av läroplikten (0,5 miljoner euro) och ökningen av undervisningen i B1-språket med en årsveckotimme (cirka 4,1 miljoner euro) samt jämställdhets- och likabehandlingsplanerna inom småbarnspedagogiken (cirka -0,25 miljoner euro).

I enlighet med regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering görs det i statsandelen för basservicen en minskning som motsvarar en procentenhet av indexhöjningen åren 2024–2027. I anslutning till detta har i ändringen av statsandelsprocenten som minskning beaktats 0,24 procentenheter. Prisindexet för basservicen och den ändring av statsandelen som det

medför ska alltså fastställas på normalt sätt och minskningen av statsandelen enligt regeringsprogrammet ska genomföras separat. Minskningen är permanent till sin natur och det föreslås därför att den genomförs via statsandelsprocenten.

Statsandelen för basservicen ska 2024 inte bli föremål för särskilt föreskrivna tidsbegränsade minskningar eller ökningar. År 2024 görs det inte längre någon tidsbegränsad minskning av statsandelen för basservicen till följd av minskningen av utgifterna för pensionsstödet till långtidsarbetslösa eller i anknytning till incitamentsystemet för digitalisering i kommunerna.

3.1.2 Precisering av bestämmelsen om rättelse av räknefel

Det föreslås att 47 § i lagen om statsandel för kommunal basservice ska preciseras. På finska ska i stället för ”laskuvirheen oikaisu” användas ”laskuvirheen korjaaminen”, eftersom det är fråga om ett förfarande för rättelse av fel och inte om ett omprövningsförfarande. På svenska behöver det inte göras någon termändring. Till paragrafen fogas ett omnämnande av att det är fråga om ett undantag från de förutsättningar för rättelse av fel som anges i 50 och 51 § i förvaltningslagen samt av att bestämmelserna om rättelse av fel i 8 kap. i förvaltningslagen tillämpas till övriga delar.

Utifrån den gällande bestämmelsen förblir förhållandet till de allmänna bestämmelserna i förvaltningslagen delvis oklart. I fortsättningen framgår det tydligt att de bestämmelser om inledande och behandling av rättelseärenden som finns i 52 § i förvaltningslagen samt de kompletterande bestämmelser om rättelseförfarandet som finns i 53 § i den lagen ska tillämpas i tillämpliga delar. På rättelse av fel tillämpas således tidsfristen enligt 52 § 1 mom. i förvaltningslagen, enligt vilket initiativet ska tas eller yrkandet på rättelse av ett fel framställas inom fem år från det att beslutet fattades. Däremot ska bestämmelserna om sättet att rätta sakfel och skrivfel i 2 mom. i den paragrafen tillämpas med beaktande av karaktären av respektive fel som ska rättas. Ett fel som kan jämföras med sakfel förutsätter att ärendet behandlas på nytt och att ett nytt beslut meddelas i ärendet. Ett fel som kan jämföras med skrivfel kan rättas genom att den expedition som innehåller felet ersätts med en rättad. När det är fråga om ett klart fel i kalkylerna eller uppgifterna är utgångspunkten att ett separat hörande av parterna i allmänhet inte behövs. En part ska dock ges tillfälle att bli hörd innan felet rättas, om det behövs för att ärendet ska kunna utredas. I enlighet med 52 § 3 mom. i förvaltningslagen ska angående rättelse av ett fel anteckning göras i det ursprungliga beslutets liggarexemplar eller i myndighetens informationssystem. En part ska ges en rättad eller ny expedition utan avgift.

Den bestämmelse som finns i 53 § 1 mom. i förvaltningslagen och enligt vilken en myndighet när den handlägger en rättelse av ett sak- eller skrivfel kan förbjuda verkställigheten av beslutet tills vidare eller bestämma att den ska avbrytas behöver i princip inte tillämpas. Statsandelen betalas månatligen ut till kommunerna i jämnstora poster. Vid behov kan utbetalningsbeslutet ändras mitt under finansåret, såsom det beskrivs ovan.

Förvaltningslagens 53 § 2 mom. ska tillämpas som sådant på rättelse av fel enligt den föreslagna paragrafen. I det momentet sägs det att om omprövning har begärts eller om ändring har sökts i ett beslut i vilket ett sak- eller skrivfel ska rättas eller om ett särskilt föreskrivet förfarande är anhängigt beträffande beslutet, ska den myndighet hos vilken omprövning begärts eller ändring sökts eller där förfarandet är anhängigt underrättas om att ärendet som gäller rättelse av fel har tagits upp till behandling och tillställas beslutet i ärendet. Behandlingen av ett rättelseärende påverkar inte besvärstiden eller någon annan frist.

Enligt 53 § 3 mom. i förvaltningslagen får ett beslut genom vilket en myndighet har avslagit ett yrkande på rättelse av fel inte överklagas genom besvär. Bestämmelsen ska också tillämpas på rättelse av fel som avses i 47 § i lagen om statsandel för kommunal basservice.

3.2 De huvudsakliga konsekvenserna

3.2.1 Statsandelsprocenten

Att statsandelsprocenten för kommunal basservice sänks från 22,09 procent till 21,92 procent minskar statsandelarna för 2024 med cirka 15 miljoner euro.

Statsandelsprocenten höjs av kommunernas nya och mera omfattande åligganden som ökar statsandelen med sammanlagt cirka 9 miljoner euro 2024.

På grund av kommunernas nya och mera omfattande åligganden höjs statsandelsprocenten med 0,07 procentenheter, eftersom statsandelen för dem ska vara 100 procent. Det uppskattas att de nya och mera omfattande åliggandena ökar kommunernas kostnader 2024, det vill säga det så kallade kostnadsunderlaget för statsandelen, med sammanlagt cirka 9 miljoner euro. Det redogörs för de nya och mera omfattande åligganden som ska beaktas ovan i samband med de viktigaste förslagen. Eftersom statsandelsprocenten är 22,09 procent före de ovannämnda förändringarna i åliggandena, ökar statsandelarna med 2 miljoner euro enbart till följd av ökningen av kostnadsunderlaget. För att statsandelen för dessa åligganden ska öka fullt ut i enlighet med ökningen av kostnadsunderlaget, beaktas den återstående delen på cirka 7 miljoner euro genom en höjning av statsandelsprocenten.

Sänkningen av statsandelsprocenten till följd av den minskning enligt regeringsprogrammet motsvarande en procentenhet av indexhöjningen minskar statsandelen för basservicen med 24 miljoner euro 2024.

3.2.2 Minskningar och ökning av statsandelen

Statsandelen för basservicen ska 2024 inte bli föremål för särskilt föreskrivna tidsbegränsade minskningar eller ökning.

År 2024 hänför sig till statsandelen vissa andra minskningar och ökning, såsom den minskning som görs på basis av kommunernas andel av finansieringen av det grundläggande utkomststödet (-331 miljoner euro), som är en minskning som ska göras årligen. De kostnader och den finansiering som överförs från kommunerna till välfärdsområdena justeras i budgeten för 2024 så att de motsvarar de kostnader och inkomster enligt kommunernas bokslut för 2022 som överförts till välfärdsområdena. På grund av justeringen av överföringskalkylen överförs från och med 2024 cirka 224 miljoner euro från statsandelen för kommunal basservice till välfärdsområdenas finansiering. Dessutom korrigeras i efterhand skillnaden 2023 mellan de överförda kostnaderna och den överförda finansieringen genom ett tidsbundet avdrag på cirka 112 miljoner euro i statsandelen för kommunal basservice 2024 och 2025.

Minskningarna av statsandelen uppgår 2024 till sammanlagt cirka 812 miljoner euro. Minskningarna framgår i sammanfattad form av budgetpropositionen för 2024 (moment 28.90.30).

3.2.3 Statsandelarna för basservicen 2024

År 2024 är indexhöjningen av statsandelen för basservicen 2,2 procent och den därav följande ökningen av statsandelen 52 763 000 euro. Såsom det konstateras ovan ska prisindexet för basservicen och den därav följande ändringen av statsandelen för 2024 fastställas på normalt sätt och den minskning av statsandelen som motsvarar en procentenhet av indexhöjningen enligt regeringsprogrammet ska genomföras separat genom en sänkning av statsandelsprocenten.

Med beaktande av de ovan beskrivna ändringarna uppgår statsandelarna för basservicen i sin helhet 2024 till sammanlagt 2,5 miljarder euro, vilket är cirka 290 miljoner euro mindre än i den ordinarie budgeten för 2023.

Budgetförslaget som gäller statsandelen för kommunal basservice har utarbetats utifrån kommunernas bokslutsprognosuppgifter för 2022, enligt vilka de nettokostnader för 2022 för social- och hälsovården och räddningsväsendet som överförs från kommunerna till välfärdsområdena uppgick till sammanlagt cirka 21,9 miljarder euro. Dessa så kallade överföringskalkyler för social- och hälsovården justeras slutgiltigt i samband med beredningen av statsbudgeten för 2024 hösten 2023 så att de motsvarar kommunernas bokslutsuppgifter för 2022 samt de debiterade skatteinkomsterna för 2022 enligt den verkställda beskattningen. Korrigeringen av överföringskalkylen kan ha en betydande inverkan på anslagsnivån under momentet. Överföringskalkylerna blir i fråga om statsandelen för kommunal basservice slutgiltigt färdiga först i november 2023, när uppgifterna om skatteinkomsterna enligt den verkställda beskattningen blir tillgängliga. Avsikten är att nivån på statsandelen för basservicen ska korrigeras efter detta i den kompletterande budgetpropositionen för 2024. Korrigeringen påverkar inte behandlingen av denna regeringsproposition.

De ersättningar som betalas separat till kommunerna för förlorade skatteinkomster till följd av ändringar i skatteinkomstgrunderna (moment 28.90.35) uppgår 2024 till 861 miljoner euro. Momentets nivå är 10 miljoner euro högre 2024 än i den ordinarie budgeten för 2023.

3.2.4 Precisering av bestämmelsen om rättelse av räknefel

Syftet med den föreslagna ändringen av 47 § i lagen om statsandel för kommunal basservice är att precisera bestämmelserna om rättelse av räknefel och att klargöra till vilka delar bestämmelserna om rättelse av fel i beslut i 8 kap. i förvaltningslagen ska tillämpas. Det är fråga om en förfarandebestämmelse och ändringen påverkar inte innehållet i de bestämmelser som gäller statsandel för basservicen. Avsikten är att säkerställa att klara fel ska kunna rättas snabbt och genom ett smidigt förfarande i situationer där felet påverkar kommunernas statsandelar. På så sätt baserar sig statsandelarna för basservicen alltid på korrekta uppgifter och kommunerna får statsandelen till rätt belopp utan obefogat dröjsmål.

4 Ikraftträdande

Det föreslås att lagen träder i kraft den 1 januari 2024.

5 Förhållande till budgetpropositionen

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2024 och avses bli behandlad i samband med den. Sänkningen av statsandelsprocenten för kommunal basservice minskar statsandelarna för 2024 (moment 28.90.30).

6 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Enligt 121 § 1–2 mom. i grundlagen är Finland indelat i kommuner, vilkas förvaltning ska grunda sig på självstyrelse för kommunens invånare. Bestämmelser om de allmänna grunderna för kommunernas förvaltning och om uppgifter som åläggs kommunerna utfärdas genom lag. Enligt 121 § 3 mom. har kommunerna beskattningsrätt. Bestämmelser om grunderna för skattskyldigheten och för hur skatten bestäms samt om de skattskyldigas rättsskydd utfärdas genom lag.

Grundlagsutskottet har i sin utlåtandep Praxis i fråga om kommunal självstyrelse framhåvt att när kommunerna åläggs uppgifter ska det i enlighet med finansieringsprincipen ses till att kommunerna har faktiska förutsättningar att klara av dem (GrUB 25/1994 rd, s 3, GrUU 18/2001 rd, GrUU 30/2013 rd, s. 5/I, GrUU 12/2011 rd, s. 2/II, GrUU 41/2010 rd, s. 5/II). Utskottet har ansett att finansieringsuppgifter för kommunerna, med hänsyn till att självstyrelsen är skyddad i grundlagen, inte får vara så stora att de försämrar kommunernas verksamhetsvillkor på ett sätt som äventyrar kommunernas möjligheter att självständigt bestämma om sin ekonomi och därmed också om sin förvaltning (se till exempel GrUU 41/2014 rd, s. 3/II och GrUU 50/2005 rd, s. 2). En liknande definition ingår också i artikel 9 i den europeiska stadgan om lokal självstyrelse, enligt vilken kommunernas ”ekonomiska resurser skall motsvara de uppgifter som tilldelats dem i grundlag och annan lag”.

Ett viktigt syfte med statsandelssystemet är att garantera att alla kommuner, oavsett förhållanden och skillnader i kommunernas inkomstbas, har möjligheter att klara av i synnerhet sina lagstadgade uppgifter. Statsandelssystemet främjar regional jämlikhet och är därmed betydelsefullt också med tanke på 6 § i grundlagen. Systemet ska jämna ut skillnader som beror på kommunernas kostnader för och behov av basservice och därigenom främja en jämlik behandling av invånarna i kommuner med olika närings- och befolkningsstruktur och deras faktiska möjligheter att få tjänster som är nödvändiga med tanke på deras grundläggande fri- och rättigheter. Således är granskningen av statsandelssystemet viktig också med tanke på genomförandet av finansieringsprincipen (GrUU 16/2014 rd, s. 3/I, GrUU 34/2013 rd, s. 2/I, GrUU 29/2009 rd, s. 2/I).

Trots att statsandelssystemet har en central betydelse för genomförandet av finansieringsprincipen och tryggheten av tjänster i anslutning till de grundläggande fri- och rättigheterna, har lagstiftaren dock ansetts ha tämligen stor prövningsrätt när den föreskriver om ändringar i statsandelssystemet. Så har det ansetts vara också när ändringarna har stor effekt på enskilda kommuners statsandelar (GrUU 40/2014 rd, s. 3 och GrUU 16/2014 rd, s. 4/II). Grundlagsutskottet har emellertid i sin utlåtandep Praxis också påpekat att ändringarna inte får äventyra den regionala jämlikheten (GrUU 16/2014 rd, s. 3–4 och GrUU 12/2011 rd, s. 3). Utskottet har dock också framhållit att inga skarpa gränser för lagstiftarens prövning går att utläsa ur jämlikhetsprincipen, när en reglering i överensstämmelse med den rådande samhällsutvecklingen eftersträvas (till exempel GrUU 40/2014 rd, s. 6/II). Grundlagsutskottet har även ansett det viktigt med hänsyn till de grundläggande fri- och rättigheterna att den ekonomiska anpassningen i kommuner som förlorar statsandelar lindras genom en tillräckligt lång och på objektiva grunder fastställd övergångstid eller genom andra arrangemang (GrUU 16/2014 rd, s. 4/II).

Grundlagsutskottet har i sin Praxis angående statsandelssystemet ansett att det med tanke på den grundlagstryggade finansieringsprincipen inte räcker att bedöma hur den förverkligas på hela den kommunala sektorns nivå, eftersom medborgarnas självstyrelse är skyddad i varje kommun. Konsekvenserna ska således bedömas också med tanke på situationen i enskilda kommuner (se till exempel GrUU 17/2021 rd, GrUU 40/2014 rd, s. 3, GrUU 16/2014 rd, s. 3 och GrUU 41/2002 rd, s. 3/II). Grundlagsutskottet har också förutsatt att när den lagstiftning som påverkar

kommunernas ekonomi tillämpas ska seriös hänsyn tas till att invånare i kommuner i olika delar av landet bemöts jämnt och till deras faktiska möjligheter att få tjänster som är nödvändiga för att tillgodose deras grundläggande fri- och rättigheter (se GrUU 67/2014 rd och GrUU 37/2006 rd, s. 2–3).

I propositionen föreslås det att statsandelsprocenten för basservicen ska sänkas med 0,17 procentenheter 2024. Vid sänkningen av statsandelsprocenten har flera olika faktorer beaktats, vilket beskrivs närmare ovan. Som det konstateras ovan, har lagstiftaren av hävd ansetts ha tämligen stor prövningsrätt när den föreskriver om ändringar i statsandelssystemet. Enligt regeringens uppfattning kan den föreslagna ändringen inte anses äventyra kommunernas förmåga att oavsett förhållanden och skillnader i kommunernas inkomstbas klara av särskilt deras lagstadgade uppgifter och inte heller anses försvaga deras verksamhetsbetingelser på ett sätt som äventyrar kommunernas möjligheter att självständigt besluta om sin ekonomi och därigenom också om sin förvaltning.

Syftet med den föreslagna ändringen av 47 § i lagen om statsandel för kommunal basservice är att precisera bestämmelserna om rättelse av räknefel och att klargöra till vilka delar bestämmelserna om rättelse av fel i beslut i 8 kap. i förvaltningslagen ska tillämpas. Det är fråga om en förfarandebestämmelse och ändringen påverkar inte innehållet i de bestämmelser som gäller statsandel för basservicen. Genom bestämmelserna om rättelse av fel säkerställs det att statsandelarna för basservicen alltid baserar sig på korrekta uppgifter och att kommunerna får statsandelen till rätt belopp utan obefogat dröjsmål. Genom ändringen ändras inte heller bestämmelserna om ändringssökande. Om en kommun är missnöjd med ett statsandelsbeslut, har kommunen rätt att inom tre månader från delfäendet av beslutet begära omprövning.

Regeringen anser att lagförslaget kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

Lag

om ändring av 21 och 47 § i lagen om statsandel för kommunal basservice

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om statsandel för kommunal basservice (618/2021) 21 § 1 mom. och 47 §, av dem 21 § 1 mom. sådant det lyder i lag 1183/2022, som följer:

21 §

Statsandelsprocent och kommunens självfinansieringsandel

Kommunens kalkylerade kostnader enligt 6—12 § fördelas på så sätt att kommunernas statsandel är 21,92 procent (*statsandelsprocent*) och kommunernas självfinansieringsandel 78,08 procent.

47 §

Rättelse av räknefel

Med avvikelse från vad som i 50 och 51 § i förvaltningslagen (434/2003) föreskrivs om förutsättningarna för rättelse av fel kan finansministeriet självt eller på ansökan rätta räknefel i beslut som avses i denna lag och i de uppgifter som ligger till grund för besluten. På rättelse av räknefel tillämpas i övrigt vad som föreskrivs i 8 kap. i förvaltningslagen.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

Helsingfors den 9 oktober 2023

Statsminister

Petteri Orpo

Kommun- och regionminister Anna-Kaisa Ikonen

Lag

om ändring av 21 och 47 § i lagen om statsandel för kommunal basservice

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om statsandel för kommunal basservice (618/2021) 21 § 1 mom. och 47 §, av
dem 21 § 1 mom. sådant det lyder i lag 1183/2022, som följer:

Gällande lydelse

21 §

Statsandelsprocent och kommunens självfinansieringsandel

Kommunens kalkylerade kostnader enligt 6—12 § fördelas på så sätt att kommunernas statsandel är 22,09 procent (*statsandelsprocent*) och kommunernas självfinansieringsandel 77,91 procent

47 §

Rättelse av räknefel

Finansministeriet kan självt eller på ansökan rätta räknefel i beslut och uppgifter som avses i denna lag.

Föreslagen lydelse

21 §

Statsandelsprocent och kommunens självfinansieringsandel

Kommunens kalkylerade kostnader enligt 6—12 § fördelas på så sätt att kommunernas statsandel är 21,92 procent (*statsandelsprocent*) och kommunernas självfinansieringsandel 78,08 procent.

47 §

Rättelse av räknefel

Med avvikelse från vad som i 50 och 51 § i förvaltningslagen (434/2003) föreskrivs om förutsättningarna för rättelse av fel kan finansministeriet självt eller på ansökan rätta räknefel i beslut som avses i denna lag och i de uppgifter som ligger till grund för besluten. På rättelse av räknefel tillämpas i övrigt vad som föreskrivs i 8 kap. i förvaltningslagen.

Denna lag träder i kraft den 20 .